

Joodse Holocaustslachtoffers uit de gemeente Huizen

*Onderzoek naar de namen en adressen
van de Joodse inwoners van Huizen
die omkwamen door de Holocaust*

Marijke Terlouw
Huizen, 25 maart 2017

Joodse Holocaustslachtoffers uit de gemeente Huizen

43 mensen

Marianne Belinfante-Lisser, Connie Margaretha Rubens, Izaäk Fontijn, Flora Mayer-Haas, Gustav Stern, Ella Stern-Mayer, Lothar (Johan) Lazarus Israël Leyser, Alice Brigitta Sara Leyser-Rechnitz, Gabriele Rebekka Leyser, Judith Ursula Lea Leyser, Alexander Vles, Rachel Vles-Knoop, Mozes Franken, Henri Franken, Sarah Franken-Devries, Barend Kool, Bertus Johannes Clemens Verdoner, Kurt Eugen Kleinschmidt, Flora Goldsmit, Charlotte Pick, Hertha S Goldschmidt-Kaufmann, Hermann Israël Stern, Martha Stern-Mayer, Wilhelm Stern, Ella Stern-Goldmann, Herbert George Israël Kauffmann, Lilly Clara S Kauffmann-Schönfeld, Gerhard Albert Gustav Kauffmann, Rosa Gertrud Sara Schonfeld-Sommerfeld, Samson Pach, Greta Pach, Margrit S Chloupek - Baumhorn, Henri Katan, Dora Julietta Kann-Spanjaard, Oskar Israël Rosendahl, Meir (Meijer) Jacob Polak, Reina Sophia Polak-Samuels, Emmi Rosenberg-Carsch, Werner Goldschmidt, Jakob Mainzer, Bertha Mainzer-Morgenthau, Elisabeth Winnink, Friederike Bendix

Samenvatting

In de zoektocht naar het lot van de Joodse inwoners van de gemeente Huizen tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn de namen van 43 inwoners gevonden die zijn vermoord of omgekomen door het nazibewind. De jongste was slechts een jaar oud, de oudste 79 jaar. Ruim de helft van de slachtoffers kwamen uit Duitsland. Geen van allen is in Huizen geboren. Deze mensen kwamen kort voor of aan het begin van de oorlog in Huizen wonen. Slechts een gezin woonde al wat langer in Huizen, familie Franken. Zij woonden op de Melkweg 18. Dit is ook het enige gezin onder de slachtoffers dat in het Oude Dorp van Huizen woonden. De overige mensen woonden voornamelijk aan Naarderstraat en de Nieuw Bussummerweg of in de nabijgelegen straten daarvan. Daarnaast woonden een aantal slachtoffers op het Blindeninstituut aan de Amersfoortsestraatweg. Op 5 maart 1942 woonden er 68 Joden in Huizen, daarnaast 29 mensen met een Joodse ouder, en 22 mensen met ten minste een Joodse grootouder. Later dat jaar, op 2 september 1942, doet de gemeente Huizen opgave aan de Rijksinspectie dat er 66 “personen van Joodschen bloede” staan ingeschreven.

Verantwoording

Het achterhalen van de namen van de slachtoffers is een speurtocht langs meerdere wegen. De belangrijkste bronnen waren

- Joodsmonument.nl,
- archief gemeente Huizen,
- Yad Vashem,
- en Westerbork.

Maar ook door te mailen met mensen, speuren op een verscheidenheid aan websites en het nalezen van boeken en papers zijn namen en relevante informatie achterhaald.

Uitgangspunten

Wie komt er op de lijst? Waarom wel, of waarom niet? Tijdens het onderzoek stuit je op allerlei situaties waardoor je redenen kan aanvoeren dat iemand toch niet (of wel) op de lijst hoort.

Ter illustratie: iemand overlijdt net enkele dagen na het einde van de Holocaust. Is hij dan geen slachtoffer? Of: iemand heeft ook een tijd op een ander adres gewoond. Hoe ga je daarmee om?

Gezien het onderwerp waar we het over hebben – slachtoffers van de Holocaust, mensen die werden uitgesloten, gestigmatiseerd, gediscrimineerd, bijeengedreven en uiteindelijk vermoord enkel en alleen omdat ze Joden waren – past het om *ruimhartig* om te gaan met het plaatsen van namen op de lijst. Er bestaat dus niet iets als ‘te kort in Huizen gewoond om op de lijst te zetten’ of ‘Huizen was moet de laatste woonplaats zijn voor de deportatie naar de kampen’.

Bovendien kwamen Joden naar de gemeente Huizen in de hoop op een veilige woonplaats. Een plaats waar ze een toekomst wilden opbouwen. Dat velen toch aan de oproep van de nazi's gehoor gaven en zich meldden en vestigden in Amsterdam is geen reden om ze niet op de lijst van de slachtoffers te plaatsen. De mensen hadden geen keus – in Huizen blijven wonen zou zeker tot arrestatie hebben geleid – niet iedereen kon onderduiken, hulp was er verder niet, en ze hoopten met hun beslissing hun leven te redden.

De namenlijst: toelichting bij de gegevens

De lijst met namen en bijbehorende gegevens is te vinden in het overzicht in de bijlage. De lijst is in een aantal delen opgebouwd. Eerst algemene persoonlijke informatie, daarna verwijzingen naar archieven en bronnen die bevestigen dat de persoon slachtoffer was van de Holocaust, wat aanvullende informatie over de persoon, waarna er in het rood een aantal kolommen volgen met informatie uit het archief van Westerbork.

- Meer in detail is de lijst opgebouwd met: voornaam, achternaam, man/vrouw, geboortedatum, sterfdatum, leeftijd, geboorteplaats, plaats van overlijden en adres (al dan niet het onderduikadres).
- Daarna volgen een aantal kolommen die verwijzen naar de bronnen en archieven waar de informatie uit komt.
 - JM staat voor Joodsmonument.nl. Een kruisje in de kolom betekent dat de naam van die persoon op het monument voor komt. Bij een groot deel van de namen is op het monument ook te vinden dat de mensen in Huizen woonden. Dit geldt niet voor iedereen.
 - IM staat voor In Memoriam. Dit is een speciaal project ter nagedachtenis aan de Joodse kinderen die werden vermoord. Ook daarvan bestaat een lijst namen. Die overigens zeer uitgebreid is, maar nog altijd groeit.
 - GA 27021941 verwijst naar een lijst in het gemeentelijk archief (GA) van 27 februari 1941 waarop alle namen van Joodse inwoners in de gemeente

Huizen staan. Als de betreffende persoon voorkwam op deze lijst staat dat aangegeven met een kruisje.

- Kwam in Huizen op... : in het archief van de gemeente Huizen is ook een lijst met namen van Joodse inwoners op 25 oktober 1941. Wat aan deze lijst vooral interessant is, is dat deze lijst ook vermeldt wanneer de persoon in Huizen kwam wonen. Deze datum staat in de betreffende kolom in de namenlijst.
- GA 05031942 slaat terug op de lijst in het archief van de gemeente Huizen met de datum 5 maart 1942. Ook dit is een lijst met namen van alle Joodse inwoners van de gemeente Huizen.
- In de kolom overige bronnen staan verwijzingen als: YV, wat naar Yad Vashem verwijst, wwwie verwijst naar de website wiewaswie.nl.
- Overige informatie is een kolom met aanvullende gegevens over de betreffende persoon die tijdens het onderzoek naar voren kwamen.
- Daarna volgen diverse kolommen met gegevens verstrekt door herinneringscentrum Kamp Westerbork. Daaruit blijkt met name dat de Joodse inwoners van Huizen voordat ze vermoord werden in de vernietigingskampen eerst nog op een adres in Amsterdam woonden.

Namen in het 'groen'

Onderaan de lijst staan een aantal namen in het 'groen'. Deze namen zijn niet meegeteld in het totaal aantal Joodse Holocaustslachtoffers uit de gemeente Huizen. De namen staan hier in het groen om aan te geven dat het adres (Driftweg 2) waar deze mensen woonden officieel onder Naarden valt. Het adres is geografisch gezien echter nauw met Huizen verbonden. Ook in de diverse documenten die er verschenen zijn over dit adres en de onderduikers aldaar, wordt vaak gesproken over Huizen.

Kanttekening van algemene aard

Zorgvuldigheid is bij een onderzoek als dit van groot belang. Ik heb getracht alle namen met meerdere bronnen te bevestigen als Joodse Holocaustslachtoffers uit de gemeente Huizen. Toch kan er geen garantie zijn dat dit alle namen zijn. Wie onderduikt, staat juist nergens in archieven vermeldt. Wellicht dat dit onderzoek mensen aanzet hun verhaal over het lot van Joodse inwoners uit de gemeente Huizen naar buiten te brengen, waardoor de lijst met namen van slachtoffers langer wordt.

Schrijfwijze namen

De namen van de slachtoffers worden soms op verschillende wijze gespeld. Ook worden niet altijd alle voornamen vermeld. Daar zijn verschillende redenen voor. Behalve spelfouten, worden er op sommige lijsten alleen voorletters geschreven. Daarnaast heb je met verschillende bronnen te maken. Bij Yad Vashem zijn veel namen met meerdere schrijfwijzen weergegeven zonder dat duidelijk is wat de juiste spelling is. Tot slot is er het gebruik van Sara en Israël als extra voornaam in het Jodendom. Niet altijd is duidelijk of dit ook een officieel geregistreerde naam was. Soms komt de naam voor, en op een andere lijst weer niet.

>> *Bij het opstellen van een lijst met namen voor een gedenkteken, verdient het de aanbeveling een uitgangspunt te formuleren voor de te hanteren schrijfwijze van de namen.*

Zij die het overleefden

In mijn onderzoek naar de Joodse Holocaustslachtoffers uit de gemeente Huizen, stuitte ik ook op veel namen van Joden die de Holocaust wel overleefden en van hen die Joden hielpen bij hun onderduik. Deze namen staan eveneens in een lijst, en diende vooral ter controle tijdens het onderzoek: had ik van deze persoon al nagekeken wat zijn lot was? De lijst zal zeker niet volledig zijn. Opvallend is overigens dat de veel onderduikadressen zich in het hart van Huizen, het Oude Dorp, bevonden.

Aanleiding en motivatie

Het onderzoek naar de Joodse slachtoffers begon enkele jaren geleden met de vraag: woonden er Joden in Huizen? Ik woon al mijn hele leven in Huizen, maar had nog maar weinig over de Tweede Wereldoorlog in Huizen gehoord, en helemaal niets over Joodse inwoners in Huizen. Tegelijk hoorde en zag ik in allerlei dorpen en steden in Nederland initiatieven ontstaan om het lot van onze Joodse medeburgers zichtbaar te maken als getuigenis en invulling aan de opdracht 'nooit meer'.

In die tijd was ik voor mijn werk in Jeruzalem, Israël. Ik had er een ontmoeting met overlevenden van de Holocaust bij de organisatie Amcha. Deze organisatie is gespecialiseerd in het geven van psychologische hulp bij Holocausttrauma's. Daar vertelde Nathan Durst zijn verhaal. Als psycholoog verrichtte hij uitgebreid onderzoek naar traumabehandeling van Holocaustoverlevenden. Wereldwijd was hij daarin een van de eerste. Hij vertelde dat hij de Holocaust overleefde door onder te duiken. Hij kreeg daarbij hulp van Jonas Kets de Vries. Op een zolderkamertje in Huizen vond hij een veilige schuilplaats. Bij het horen van de plaats Huizen, was ik verbaasd en geschokt. Daar ver weg van huis, hoorde ik voor het eerst over Joodse onderduikers in mijn eigen woonplaats, door iemand die zo ontzettend veel heeft mogen betekenen voor de overlevenden. Niet lang na die ontmoeting overleed Nathan Durst. Maar zijn verhaal, samen met de vragen die al bij mij leefden, spoorde me aan om dit onderzoek op me te nemen en niet af te wachten tot een ander dit op zich nam.

Ik merkte dat er haast was bij dit onderzoek als ik nog getuigen of nabestaanden wilde treffen. Diverse malen moest ik vaststellen dat mensen nog maar enkele jaren geleden waren overleden. Enkele jaren eerder, en ik had de getuigenissen uit eerste hand kunnen vernemen. Zelfs tijdens het onderzoek gebeurde het dat een vrouw die zich met groot hart over vele onderduikers heeft ontfermd overleed. Ik was weer net te laat. Tot op het laatst. Toen stuitte ik op de familie Polak, een gezin met twee kinderen. De ouders werden vermoord in de kampen, maar de kinderen zijn er nog. Zij zijn wellicht de allerlaatste nabestaanden die zelf de Holocaust overleefden.

Tot slot, 'nooit meer' kan alleen maar als ik en al de andere inwoners van Huizen weten wie die mensen zijn, die onze burens waren. De feitelijke moord op hen vond ver weg plaats. Maar het begon hier.

Bijlagen

- Lijst Joodse Holocaustslachtoffers Huizen
- Kopie gemeentelijk archief lijst Joodse inwoners 27 februari 1941
- Kopie gemeentelijk archief lijst Joodse inwoners 25 oktober 1941
- Kopie gemeentelijk archief lijst Joodse inwoners 5 maart 1942
- Lijst Zij die het overleefden